

Villikasvien elintarvikekäytön mahdollisuudet lisääntyivät

Teksti: Johanna Kinnunen

EU:n uuselintarvikeasetusta ((EU) N:o 2283/2015, aiempi (EY) N:o 258/97) sovelletaan uuselintarvikkeiden saattamiseen Euroopan unionin markkinoille. Asetuksen tavoitteena on turvata ihmisten (kuluttajien) terveyden suojeleminen ja sen perusajatus on selkeä: merkittävässä määrin ennen uuselintarvikeasetuksen voimaantuloa eli 15.5.1997 EU-alueella käytetyt elintarvikkeet voidaan käyttöhistoriansa perusteella katsoa turvallisiksi ja luokitella ”ei-uuselintarvikkeiksi” (NOT NF, not novel food). Uuselintarvikkeet puolestaan ovat - nimensä mukaisesti - uusia, vuoden 1997 jälkeen elintarvikemarkkinoille tulleita/tulevia tuotteita. Uuselintarvike voi siis olla mikä tahansa kaupallinen ihmisravinnoksi tarkoitettu tuote (esim. kasvi tai siitä valmistettu elintarvikkeen ainesosa), jolta käyttöhistoria elintarvikkeena EU-jäsenvaltioissa puuttuu. Toimijan velvollisuutena on selvittää, kuuluuko tuote uuselintarvikeasetuksen piiriin.

Keskustelua uuselintarvikeasetukseen liittyen on käyty viranomaisten ja luonnontuotealan toimijoiden välillä jo vuosia. Kädenvääntöä on aiheuttanut erityisesti käsitteen ’merkittävä käyttöhistoria ihmisravintona’ määrittely. Kuinka laajaa on käyttöhistorian oltava ja kuinka se on todennettava, jotta uuselintarvike-statuselta vältytään? Uuselintarvikkeeksi luokitellun kasvin/kasvinosan kaupallinen hyödyntäminen elintarvikkeena edellyttää uuselintarvikelupaa sekä turvallisuus selvitystä - eli tulee kalliiksi yksittäiselle pienyrittäjälle.

Evara julkaisi ensimmäisen version *luonnonvaraisten kasvien elintarvikekäyttö* -luettelostaan vuonna 2014. Luetteloon on koottu elintarvikekäytön kannalta tärkeimpiä suomalaisia luonnonvaraisia kasveja, niiden uuselintarvikestatus EU:ssa sekä tieto pienimuotoisesta käytöstä elintarvikkeena ennen vuotta 1997. Luonnontuotealan toimijoiden näkemys on kuitenkin aina ollut, että Eviran alun perin alle 40 kasvin luettelo on liian suppea sekä lajivalikoimansa että etenkin hyväksytyjen käyttötapojen puolesta. Ihmetystä on herättänyt esimerkiksi se, etteivät mustaherukan lehdet tai vaikkapa pettu ole olleet viralliselta taholta elintarvikekäyttöön hyväksytyjä huolimatta siitä, että niitä hyvinkin tiedetään perinteisesti käytetyn ihmisravintona. Olennaista asiassa on kuitenkin ollut, että tarpeellinen käyttöhistoriatieto on puuttunut nimenomaan viranomaisilta.

Eviran *luonnonvaraisten kasvien elintarvikekäyttö* -luettelo on elävä lista Suomessa kasvavista kasveista eli sitä voidaan päivittää ja täydentää viranomaisille toimitetun lisätiedon perusteella. Eviralla on olemassa tiettyjä periaatteita elintarvikekäytön hyväksymisen ja kasviluettelonsa päivittämisen suhteen.

1. Mikäli kasville tai sen osalle on joko Eviralle toimitetussa aineistossa tai muiden jäsenmaiden antamissa tiedoissa osoitettu käyttöhistoriaa elintarvikekäytössä, kyseinen käyttötarkoitus on nykyisin sallittu. Näin siis myös tapauksissa, joissa jonkin muun jäsenmaan kasvilistalla esiintyvää kasvia ei löydy Eviran omasta kasviluettelosta.
2. Jos kasvilla tai sen osalla on ollut pelkkää ravintolisäkäyttöä, sitä ei lisätä Eviran luetteloon. Sen käyttö on kuitenkin sallittua ravintolisissä kuten ennenkin.
3. Jos yleinen käsitys jäsenmaissa on, että kasvilla on lähinnä rohdoskäyttöä, tai siihen liittyy mahdollisia terveyshaittoja, sitä ei lisätä Eviran luetteloon. Jos kasvilla on kuitenkin osoitettua käyttöhistoriaa esimerkiksi teenä, voi sitä edelleen käyttää samassa käyttötarkoituksessa.

Maa- ja metsätalousministeriön rahoituksella Lapin ammattikorkeakoulussa (Lapin AMK) koottiin ja toimitettiin Eviralle kasvinosakohtaista aineistoa sekä kotimaisen käyttöhistoriatiedon että muiden maiden kasvilistausten osalta keväällä 2016. Käyttöhistoriadokumentaation arviointi Evirassa edellyttää, että asiakirjoista käy selkeästi ilmi käytetty kasvi, kasvin osa, käyttötarkoitus sekä käytön ajankohta. Elintarvikekäytöstä edellytetään myös tarkkaa kuvausta: onko kasvia käytetty laajasti tavanomaisissa elintarvikkeissa vai onko käyttö ollut pienimuotoisempaa eli esimerkiksi teetyyppistä. Viranomaisille tulee toimittaa arvioitava aineisto kokonaisuudessaan, pelkät viittaukset kirjallisuuteen eivät riitä.

Käyttöhistorian osoittamisessa hyödynnettiin Lapin AMKin selvitystyössä esimerkiksi myyntitilastoja, reseptejä, katalogeja, esitteitä, keittokirjoja sekä toimijoiden henkilökohtaisia lausuntoja. Merkittävyyden arvioinnissa kaupallista käyttöhistoriaa osoittavaa tosit materiaalia pidetään vankempänä näyttönä konkreettisesta käytöstä ihmisravintona kuin esimerkiksi pelkkään populaarikirjallisuuteen perustuvaa dokumentaatiota. Jos käyttöhistoriaa on osoittaa vain vähän, esimerkiksi yksittäisiä tuotteita, joiden saatavuus, levikki ja menekki ovat olleet pieniä, käyttöhistorian elintarvikkeena ei välttämättä voida katsoa olleen merkittävä. Optimaalisessa tilanteessa näyttöä laajasta käytöstä ihmisravintona on osoittaa monesta luotettavasta tietolähteestä. Valitettavasti erityisesti kaupallisen dokumentaation löytäminen lähes 20 vuotta taaksepäin osoittautui selvitystyön kuluessa sangen haastavaksi ja kokoon saatu aineisto koski pääasiassa ns. pienimuotoisia käyttötapoja.

Viranomaisille toimitetun aineiston perusteella Evira täydensi kasviluetteloaan syyskuun lopussa lisäämällä siihen 25 uutta lajia sekä uusia käyttötapoja monelle kasville/kasvinosalle. Suuri osa käytön laajennuksista oli sen ansiota, että selvitystyön kuluessa viranomaiset saatiin huomaamaan monien suomalaisten kasvien löytyvän jo valmiiksi muiden jäsenmaiden hyväksytyjen kasvien listoilta. Toisaalta useampi pohjoisessa kasvava kasvi ei esiinny lainkaan muiden jäsenmaiden kasvilistoilla ja vaati sen vuoksi nimenomaan kotimaisen käyttöhistorian osoittamista. Erityisesti pienimuotoisten käyttötapojen suhteen käyttömahdollisuudet laajenivat nimenomaan kootun kotimaisen käyttöhistorian kautta, mutta päivitettiin Eviran kasviluettelo aiemmin mainitut mustaherukan lehdet sekä pettu ihan ei-uuselintarvike -statukselle asti. Tehtävää hyväksytyjen kasvilajien ja käyttötapojen laajentamiseksi on toki jäljellä vielä runsaasti, mutta keskustelu jatkuu, ja lisätietoa villikasvien käyttöhistoriasta voidaan toimittaa Eviralle joustavasti jatkossakin.

Lapin AMK, Luonnontuotealan uuselintarvikekysymykset

Seija Niemi
seija.niemi@lapinamk.fi

Johanna Kinnunen
johanna.kinnunen@lapinamk.fi